

Sygn. akt III AUa 289/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 lutego 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie - Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Anna Polak
Sędziowie:	SSA Barbara Białecka (spr.) SSO del. Barbara Konieczna
Protokolant:	St. sekr. sąd. Elżbieta Kamińska

po rozpoznaniu w dniu 8 lutego 2018 r. w Szczecinie

sprawy M. S. (1)

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o ustalenie braku podstaw do zwrotu pobranego świadczenia

na skutek apelacji ubezpieczonej

od wyroku Sądu Okręgowego w Gorzowie Wlkp. VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 28 lutego 2017 r. sygn. akt VI U 13/17

oddala apelację.

SSA Barbara Białecka SSA Anna Polak SSO del. Barbara Konieczna

Sygn. akt: III AUa 289/17

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 8 listopada 2016 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. zobowiązał skarżącą M. S. (1) do zwrotu pobranego nienależnie świadczenia za okres od 1 września 2016 r. do 30 września 2016 r. przysługującego zmarłemu ubezpieczonemu L. M. w kwocie 1.008,56 zł.

Wnioskodawczyni M. S. (1) wniosła odwołanie od w/w decyzji żądając jej uchylenia, ewentualnie zmiany poprzez ustalenie, iż nie pobrała nienależnych świadczeń po L. M. i nie jest zobowiązana do ich zwrotu. W uzasadnieniu wskazała, że o śmierci L. M. ZUS został poinformowany w dniu 19 września 2016 r. Natomiast przekaz pocztowy z emeryturą M. S. (1) odebrała 26 września 2016 r. W ocenie wnioskodawczyni świadczenie wypłacone w miesiącu zgonu L. M. było świadczeniem należnym.

Pozwany wniósł o oddalenie odwołania. W uzasadnieniu podał, że świadczenie zostało doręczone za pośrednictwem doręczyciela pocztowego w dniu 22 września 2016 r. do rąk M. S. (2), natomiast w dniu 23 września 2016 r. wpłynął wniosek

o wypłatę zasiłku pogrzebowego wraz z informacją o zgonie L. M..

Wyrokiem z dnia 28 lutego 2017 r. Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie.

Sąd I instancji ustalił, że L. M. zmarł w dniu 17 września 2016 r. Ubezpieczony był uprawniony do emerytury, którą otrzymywał w terminie, najpóźniej do 25. dnia miesiąca. We wrześniu 2016 r. dwudziesty piąty dzień miesiąca przypadł w niedzielę. Wysokość świadczenia za miesiąc wrzesień 2016 r. wynosiła 1.008,56 zł.

L. M. pełnomocnictwem notarialnym z dnia 9 października 2015 r. upoważnił swoją siostrę M. S. (1) m.in. do odbioru świadczeń wypłacanych przez organ rentowy.

W dniu 22 września 2016 r. M. S. (1) pobrała za pośrednictwem doręczyciela pocztowego świadczenie w postaci emerytury zmarłego. W dniu 23 września 2016 r. wpłynął do pozwanego wniosek o wypłatę zasiłku pogrzebowego wraz z odpisem skróconym aktu zgonu.

W oparciu o tak ustalony stan faktyczny Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie nie zasługiwało na uwzględnienie.

Sąd I instancji wskazał, że w niniejszej sprawie spór koncentrował się wokół tego, czy świadczenie wypłacone w miesiącu zgonu uprawnionego jest świadczeniem należnym, bowiem w świetle art. 101 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach

i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2016 poz. 887 ze zm.; dalej jako „ustawa emerytalna”) prawo do świadczeń ustaje ze śmiercią osoby uprawnionej.

Zgodnie natomiast z art. 138 ust. 1-4 ustawy osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia uważa się: 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania; 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Ponadto za nienależnie pobrane świadczenia uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu (ust. 3).

Organ nie może żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, a mimo to świadczenia były jej nadal wypłacane, w pozostałych zaś wypadkach – za okres dłuższy niż 3 lata, z zastrzeżeniem ust. 5. (ust. 4).

Jednocześnie zgodnie z art. 136 ust. 1 w/w ustawy w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia określone ustawą, świadczenia należne jej do dnia śmierci wypłaca się małżonkowi, dzieciom, z którymi prowadziła wspólne gospodarstwo domowe, a w razie ich braku – małżonkowi i dzieciom, z którymi osoba ta nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego, a w razie ich braku – innym członkom rodziny uprawnionym do renty rodzinnej lub na których utrzymaniu pozostawała ta osoba.

Zgodnie z art. 68 ust. 1 ustawy emerytalnej dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej: 1) do ukończenia 16 lat; 2) do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia,

nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo 3) bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2.

Przenosząc powyższe okoliczności na grunt niniejszej sprawy, Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że w orzecznictwie wskazuje się, iż pełnomocnictwo do odbioru emerytury wygasa zgodnie z art. 101 § 2 k.c. z chwilą śmierci mocodawcy. Natomiast pobranie po tej dacie świadczenia przez osobę upoważnioną przysługującego ubezpieczonemu stanowi świadczenie nienależnie pobrane w rozumieniu art. 183 ust. 3 w/w ustawy (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18 maja 2009 r., sygn. akt III AUa 484/09).

W konsekwencji Sąd I instancji uznał, iż wnioskodawczyni nie była na dzień 22 września 2016 r. umocowana do pobrania świadczenia w postaci emerytury po zmarłym L. M.. Jednocześnie bez znaczenia w okolicznościach niniejszej sprawy pozostawało to, że zgodnie z art. 136a ust. 2 ustawy emerytalnej w razie śmierci emeryta wstrzymanie wypłaty świadczenia następuje od miesiąca przypadającego po miesiącu, w którym zmarł emeryt. Sąd orzekający zważył bowiem w tym zakresie, że

w wyżej cytowanym art. 136 ust. 1 wymieniony został katalog osób, którym może zostać wypłacone świadczenie po śmierci osoby uprawnionej. Ubezpieczona jako siostra nie mieści się w katalogu wymienionych tam osób. Tym samym nawet jeżeli świadczenie podlegające wypłacie we wrześniu 2016 r. samo w sobie było należne, to z pewnością zostało pobrane przez osobę, której się nie należało.

Dalej Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 138 ust. 3 ustawy za nienależnie pobrane świadczenia uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu (ust. 3).

W okolicznościach niniejszej sprawy pozwany wykazał, iż dokonał wypłaty świadczenia przed uzyskaniem informacji o zgonie osoby uprawnionej, tj. w dniu 22 września 2016 r. Zgon ten nastąpił w dniu 17 września 2016 r., a organ rentowy został poinformowany o tym dopiero w dniu 23 września 2016 r. Okoliczności te potwierdzały znajdujące się w aktach organu rentowego dokumenty, których wnioskodawczyni nie kwestionowała. Z tych też powodów, zdaniem Sądu, nie można uznać, iż dokonano wypłaty świadczenia z przyczyn zależnych od organu rentowego np. na skutek jego błędu. Usprawiedliwione pozostawało również zachowanie pozwanego polegające na wypłacie świadczenia w terminie wcześniejszym niż w ustalonym na dzień 25. każdego miesiąca, skoro 25. dzień miesiąca przypadał w niedzielę.

Sąd I instancji podkreślił również, iż w/w przepis nie wymaga, aby organ rentowy pouczał osobę pobierającą świadczenie o okolicznościach powodujących ustanie tego prawa (por. wyrok z dnia 24 stycznia 2013 r., sygn. akt III AUa 1279/12).

Reasumując, w ocenie Sądu Okręgowego decyzję organu rentowego należało uznać za prawidłową i nie zachodziły podstawy do jej zmiany ani uchylecia.

Z powyższym rozstrzygnięciem w całości nie zgodziła się ubezpieczona, która w wywiedzionej apelacji zarzuciła wyrokowi:

1) naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik postępowania, tj. art. 328 § 2 k.p.c. poprzez brak ustalenia, w sposób jednoznaczny, faktu czy świadczenie wypłacone we wrześniu 2016 r. było świadczeniem należnym, gdyż gdyby ustalono, iż świadczenie wypłacone w miesiącu zgonu uprawnionego było należne, to nie miałyby zastosowania art. 138 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz brak wyjaśnienia podstawy prawnej, jedynie wskazanie przepisów prawa bez wyjaśnienia sposobu ich wykładni, uniemożliwiający dokonanie weryfikacji procesowej przez skarżącą;

2) naruszenie prawa materialnego:

a) art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej, poprzez jego niewłaściwe zastosowanie

i przyjęcie, że odebranie emerytury za miesiąc, w którym nastąpił zgon świadczeniobiorcy, jako należne świadczeniobiorcy, po dniu śmierci świadczeniobiorcy przez skarżącą M. S. (1) – upoważnioną do odbioru za życia świadczeniobiorcy – stanowiło nienależnie pobrane świadczenie wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji organu,

b) art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej poprzez jego zastosowanie i przyjęcie, że skarżąca M. S. (1) nie mieści się w katalogu wymienionych w nim osób i dlatego była osobą nieuprawnioną do odbioru świadczenia, podczas gdy w niniejszej sprawie przepis ten ma zastosowanie, gdyż dotyczy postępowań wszczętych, lecz nie zakończonych wydaniem decyzji.

Wskazując na powyższe, skarżąca wniosła o:

1) zmianę przedmiotowego orzeczenia poprzez ustalenie, że M. S. (1) nie pobrała nienależnie świadczenia za okres od 1 września 2016 r. do 30 września 2016 r.

w łącznej kwocie 1.008,56 zł z tytułu emerytury przysługującej L. M., zam. G., ul. (...) i nie jest zobowiązana do jego zwrotu,

2) zasądzenie od organu na rzecz skarżącej kosztów postępowania sądowego za II instancję, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Ewentualnie, apelująca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu apelacji ubezpieczona odniosła się szczegółowo do poszczególnych zarzutów.

Organ rentowy nie ustosunkował się do treści apelacji.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja ubezpieczonej okazała się nieuzasadniona.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy właściwie przeprowadził postępowanie dowodowe, dokonał trafnej oceny zebranych dowodów i w konsekwencji prawidłowo ustalił stan faktyczny, a następnie dokonał prawidłowej subsumcji. Apelacja ma charakter polemiczny.

W rozpoznawanej sprawie istota problemu sprowadza się do oceny – w kontekście obowiązujących unormowań prawnych – zasadności decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 8 listopada 2016 r., zobowiązującej skarżącą M. S. (1) do zwrotu pobranego nienależnie świadczenia za okres od 1 września 2016 r. do 30 września 2016 r., przysługującego zmarłemu ubezpieczonemu L. M. w kwocie 1.008,56 zł.

W pierwszej kolejności przypomnieć należy, że zgodnie z treścią art. 138 ust. 1 i ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1383; dalej jako „ustawa emerytalna”) osoba, która pobrała nienależne jej świadczenie, obowiązana jest do jego zwrotu. Za nienależnie pobrane uważa się zaś m.in. świadczenie wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.

Sąd I instancji ustalił, że M. S. (1) w drodze pełnomocnictwa notarialnego z dnia 9 października 2015 r. udzielonego jej przez L. M., była uprawniona do pobierania należnej ubezpieczonemu emerytury. W dniu 17 września 2016 r. L. M. zmarł, zatem nie może budzić wątpliwości fakt, iż z chwilą śmierci mocodawcy, udzielone przez niego pełnomocnictwo wygasło. Podkreślenia w tym miejscu wymaga, że zgodnie z treścią art. 101 § 2 k.c. umocowanie wygasa ze śmiercią mocodawcy lub pełnomocnika, chyba że w pełnomocnictwie inaczej zastrzeżono z przyczyn uzasadnionych treścią stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa. Zgromadzone w sprawie dowody nie wskazują na istnienie tego rodzaju okoliczności szczególnych, tym samym jednoznacznie

stwierdzić należy, że z chwilą śmierci L. M., w myśl przywołanego art. 101 § 2 k.c., wygasło udzielone przez niego M. S. (1) pełnomocnictwo m.in. do odbioru świadczeń wypłacanych przez organ rentowy.

Skoro zatem L. M. zmarł w dniu 17 września 2016 r., pobranie emerytury przez M. S. (1) za miesiąc wrzesień w dniu 22 września 2016 r., nie mogło mieć i nie miało oparcia w udzielonym jej pełnomocnictwie, które jak wspomniano, wygasło. Pobrane przez osobę dotychczas upoważnioną świadczenie przysługujące zmarłemu ubezpieczonemu stanowi zatem niewątpliwie świadczenie nienależnie pobrane w rozumieniu art. 138 ust. 3 w zw. z ust. 1 ustawy emerytalnej (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach, sygn. alt III AUa 484/09, Lex nr 1133936).

Organ rentowy dokonał wypłaty spornego świadczenia w dniu 22 września 2016 r., a więc przed uzyskaniem w dniu 23 września 2016 r. informacji o zgonie osoby uprawnionej (w dniu 17 września 2016 r.). Zasadne jest tym samym przyjęcie, że wypłata świadczenia emerytalnego została z przyczyn niezależnych od organu rentowego wypłacona osobie nieupoważnionej do odbioru tego świadczenia. W konsekwencji zasadnie Sąd I instancji uznał, że kwota wypłacona M. S. (1) tytułem emerytury należnej L. M. za miesiąc wrzesień 2016 r. stanowi nienależnie pobrane świadczenie w rozumieniu art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej.

Już sama ta okoliczność nie zezwalała na uwzględnienie argumentacji przedstawionej zarówno w odwołaniu, jak i obecnie w apelacji, w jakiegokolwiek części.

W przedmiotowej sprawie należało jednak również ustalić, czy wnioskodawczyni była – w świetle przepisu art. 136 ustawy emerytalnej – uprawniona do pobrania świadczenia po zmarłym bracie, L. M..

W ocenie Sądu Apelacyjnego w niniejszym składzie przepis art. 136 ust. 1 ustawy dotyczy tylko takiego przypadku, gdy uprawniony wystąpił z wnioskiem o świadczenie i jeszcze przed datą wypłaty świadczenia – zmarł (wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 12 lipca 2017 r. III AUa 726/16, teza1.) Błędnie zatem przyjmuje się zapis art. 136 ust. 1 jako podstawę prawną ustalenia uprawnienia członka rodziny do świadczenia nie wypłaconego zmarłemu świadczeniobiorcy, który stale pobierał świadczenie i nie dożył kolejnego terminu płatności; takie rozumienie ww. przepisu jest pozbawione racjonalności. Przepis ten stanowi bowiem podstawę prawną ustalenia uprawnienia członka rodziny do świadczenia nie wypłaconego zmarłemu, ale tylko w sytuacji, gdy zmarły nie miał jeszcze ustalonego prawa do świadczenia i nie pobierał go, a zmarł po złożeniu wniosku o świadczenie (wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 19 lutego 2015 r. III AUa 461/14).

Nie ma zatem zastosowania w niniejszej sprawie art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego świadczenie należne zmarłemu za miesiąc, w którym nastąpił zgon, a wypłacone już po śmierci wchodzi do masy spadkowej i podlega dziedziczeniu na zasadach ogólnych.

Kwestii, czy sporne świadczenie M. S. (1) przysługuje jako spadkobiercy brata Sąd Apelacyjny nie rozważał albowiem nie było to przedmiotem zaskarżonej decyzji.

Z powyższych względów, z uwagi na wygaśnięcie pełnomocnictwa udzielonego apelującej przez osobę uprawnioną, przed pobraniem przez nią spornego świadczenia, Sąd Apelacyjny uznał, iż zaskarżona decyzja znajduje oparcie w art. 138 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Mając na względzie przedstawioną argumentację, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację jako niezasadną.

SSA Barbara Białecka SSA Anna Polak SSO del. Barbara Konieczna